

romboló, értelmetlen tragédiáról. Olyan erős tragédiáról, melyben az „ellenséget” is gyakran szánni kell. Német, szovjet, román – sokszor inkább sorstárs, áldozat, mint ellenség, az emlékezők szemében.

A világháború kiszakítja az egyént a megszokott életéből, elsodorja távoli vidékekre, olyan emberek közé, melyeket/akiket talán nem ismert volna meg másképpen. Esetenként idegen tájakról sodorja a hétköznapi élet színterére ismeretlen, vagy távolról ismert kultúrák tagjait. Ezek a „nagy találkozások” maradnak meg fontos tényezőként a leírt visszaemlékezésekben. Mindhárom önéletrajz tanúskodik továbbá arról is, hogy a világháború egyfajta kezdete azoknak a nehézségeknek, melyeket a túlélő huszadik század az egyén számára tartogat: hamarosan jön a kollektivizálás...

Felhasznált irodalom

- ANTAL János
2008 *Fogságom naplója*. Janus 62 Kiadó, Budapest.
- ASSMANN, Jan
1999 *A kulturális emlékezet*. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskulturákban.
- BÁLINT Sándor
1942 *Egy magyar szeptember. Orosz István önéletrajza*. Budapest.
- CZIRJÁK Gergely
2000, 2004 *Havasi gyopár*. Visszaemlékezések. Mentor Kiadó, Marosvásárhely.
- GYENIS Vilmos
1965 Emlékirat és parasztkrónika. *Irodalomtörténeti Közlemények* LXIX. 2. 152–171.
- GYŐRI Klára
1975 *Kiszáradt az én örömem zöld fája*. Kriterion, Bukarest.
- KESZEG Vilmos
1995 A népi élettörténet műfajáról Zsigmond Erzsébet kézírata ürügyén (Utószó). In: Zsigmond Erzsébet: *Sírató. Életem panaszos könyve*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár. 129–134.
- 1998 Írott szövegek egy személy életterében (Esetelemzés). *Ethnographia* CIX. 2. 589–628.
- 2002 Az írás és a beszéd konfliktusa: egy írástudó asszony „pere”. In: Uő: *Homo narrans. Emberek, történetek és kontextusok*. Komp-Press, Korunk Baráti Társaság, Kolozsvár. 135–148.
- 2007 Élettörténetek populáris regiszterekben. In: Jakab Albert Zsolt – Keszeg Anna – Keszeg Vilmos (szerk.): *Emberek, életpályák, élettörténetek*. BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék – Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár. 151–198.
- MOHAY Tamás
1994 *Egy naplóíró parasztember*. Nagy Sándor élete és gazdálkodása a 20. század első felében Ipolynyéken. Budapest (Dissertationes Ethnographicae 10.)
- 2000 Egyének és életutak. In: *Magyar néprajz* VIII. Társadalom. Akadémiai Kiadó, Budapest. 760–790.
- SALAMON Anikó
1979 Így teltek hónapok, évek. Öt életrajz. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- TAMÁSI Gáspár
1970, 1971 *Vadon nőtt gyöngyvirág*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

BORBÉLY ANDRÁS

A GYÜMÖLCSKERTÉSZ FIA

Mint tudják, manapság nem érdemes már semmit sem termelni, mivel a paradicsomot Dél-Amerikából hozzák, a búzát a Földközi tenger partjáról, a gyapjút Belső Ázsiából, a fokhagymát Kínából, és így tovább. Mi pedig egyre jobban megismerjük e távoli népek kultúráját, az ők szájuk ízét érezzük a szánkban és az éhség, amit érzünk, szintén nem csak a miénk, hanem az övék is ugyanakkor. Minden harapás almában hosszú hajóutak ringatózását élvezhetjük, ruháinkon hajógyomrok szövőmunkásainak izzadsága csillog, a csirkecombok pedig dalra kelnek, hogy elénekeljék ama távoli, széles fennsíkok lakóinak feledésbe merült népdalait, mielőtt elfogyasztanánk őket.

Mindezt tudva és tapasztalva, bizonyára meglepődnek azon, hogy én, a hajdani híres gyümölcskertész fia, apám örökébe léptem. E tény hajdan engem is meglepett volna, de akkor még nem tudtam, hogy az univerzum körforgása időközben annyira felgyorsult, hogy sehová sem kell elutazzak ahhoz, hogy mindig máshol legyek, mint ahol éppen vagyok.

Amikor sokévi távollét után újra beléptem apám udvarára, aki akkor már rég-rég mozdulatlanul feküdt a kert végébe ásott gödörben, ahová halála közeledtét érezvén önként feküdt bele egy gondosan válogatott fajtákból saját maga által készített gyógynövényágyra, s bízva abban, hogy ha más alakban is, de tőle újra intelligens élet sarjad, nos, abban a pillanatban apám is megérezhette érkezésemet, mert zajt csapott a száraz ágakkal, amik a gödör partjára hullottak, hogy tudtul adja: hagyakoznivalója van a számomra.

Nem siettettem a vele való találkozást, mivel tudtam, hogy így vagy úgy, de nekem kell eltakarítanom az idők során felgyűlt szemetet, kiirtanom a komposztba fészkelte kártékony szárnyasbogarakat, újraácsoltatnom a kerítést, hogy újra lakhatóvá tegyem az udvart a magam számára. Kipakoltam a fővárosi könyvtárból eltulajdonított gazdálkodási szakkönyveket, növényabécéket, oltványozásról szóló filozófiai traktátusokat, elrendeztem a polcokon a távoli földrészekről rendelt egzotikus fűmagokat, a nyolckarú holland tulipán hagymáit, a damaszkuszi kardvirág-gyökereket, a növényajzószeret, a húsevők megszélesítésére szolgáló porkeveréket, a konzervált faháncsvirágföldet, majd kiterítettem a lépcsőkörletre izzadt kapcaimat. Csak ekkor léptem oda apám gyógynövénykoporsójához, nem tagadom, kissé bódultan a pézsmá és vadmenta erős illatától.

Bizonyára emlékeznek rá a környékbeliek, hogy apám akkor már szándékosan nem beszélt semmiféle nyelven, az állatokén sem, sőt akadtak rokonok, akik merő jóindulatból és kegyeletből – a szokásos és mindenkinek kijáró temetési szertartásra gondolok – azt híresztelték, hogy már régen halott, csakhogy a gyógynövények elnyomják a hullaszagot. Én úgy vélem, hogy valójában csak a növények, bogarak és a föld sóinak beszélgetését hallgatta, attól révült el, s mindaz, amit megértett, annyira lenyűgözte, hogy szégyellt volna olyan tolakodó és primitív nyelven megszólalni, mint amelyet az emberek használnak. Fogadalmát – vagy szégyenét – persze az én kedvemért sem törte meg, s talán nem is tehetne volna, mert egész teste valahogyan bele volt süppedve a talajba, mint egy élő sírhant, s egy csapat hangya már jókora adag földet hordott bele nyitva hagyott szájába. Ha nem tudtam volna, hogy ott van, talán észre sem veszem.

Lehajoltam, hogy tenyeremmel megpróbáljam elsöpörni a földet és a száraz ágakat onnan, ahol az arcát sejtettem, de hirtelen, mintha a föld mélyéből másztak volna elő, veres hangyák hada lepte el a fél karomat. Ijedtemben hátra is léptem. Jól van, gondoltam, ha nem, hát nem. De ebben a pillanatban eszembe jutott valami, s már magam sem tudtam eldönteni, hogy hiszek-e abban, hogy apám valóban él és itt fekszik előttem a földben, vagy amit magam előtt látok nem több, mint összekapart nedves őszi avar.

Eleinte naponta hátra mentem a kert végébe, hogy bizonyosságot szerezzek apám életéről, de mindig ugyanaz a történet ismétlődött. Aztán jött a tél, a kert behavazódott és én hónapokra behúzódtam a régi ház dohos szobáinak egyikébe, hogy a könyveimet tanulmányozzam és teoretikusan ráhangolódjak a jövő tavaszi bogyószzikkadásra. Közben elterveztem, hogy jövőre a házat is átalakítatom, mivel fölöslegesen tágasnak és hivalkodónak találtam. Apám, amikor még nem volt gyümölcskertész, de az embereket már nagyon unta, unalmában folyton építkezésekbe fogott, s szinte minden évben hozzátoldott valamit a házhoz. Egy idő után annyi fészter, fásszín, kamra és pajta volt egymásba építve, hogy télire a kisebb vadállatok is behúzódhattak valamelyikbe anélkül, hogy bárki zavarhatta volna őket. De ezek az épülettoldások romlékonyak bizonyultak, megereszkedtek a gerendák, a deszkákat szétrágták a szúvak. Ezért döntöttem úgy, hogy fel-tétlenül rendet kellett itt rakni.

Az apám által felfogadott ácsok és módszereik álnokságában megcsalatkozva úgy gondoltam, legjobb lesz, ha szigorúan poétikai alapokon építkezem. Így találtam rá egy régi költeményre, amely „A jövő palotái”-ról szól. E költemény szerint a jövő palotái – nyilván itt a szívkamrákra, illetve a lélek házaira kell gondolni – kétosztatúak lesznek: egy szoba a szerelemre, egy másik a sírásra. Én ezeken kívül még egy harmadik szobát is terveztem, mégpedig a dolgozószobát, vagyis hát afféle laboratóriumot, mert úgy gondoltam, költészet ide vagy oda, siránkozásból meg vágyakozásból nem lehet megélni, még ha olyan híres gyümölcskertésznek a fia is az ember.

A következő tavasszal aztán elültettem az első gyümölcsfákat: gránátalmát, fügét, meg datolyát. Különbféle vegyi anyagokkal táplált földbe ültettem, úgyhogy néhány nap múlva már virágoztak is. Egyet kivéve, amelyik a kert végében ágaszkodott. Ezt a fát, bármennyiszer is ojtottam be, cseréltem ki körülötte a talajt, nem sikerült virágzásra bírni. Csak nőtt, növekedett, mint a többi, szerteágazó száraz karmokat eresztett, melyek hatalmas barna csontvázakként meredtek a kert fölé, de bimbó, levél egy szál se.

Eleinte dühös voltam, mert úgy éreztem, ez a fa, mely apám teteméből, talán éppen ágyéka tövéből sarjadt, megsértette szakmai önbecsülésemet és szégyent hozott rám a környékbeliek előtt. Lám-lám, mondogatták, ósdi módszerekkel termelésre adta a fejét az ifjú, de az idő és az emlékei kifognak rajta. Lám-lám, sustorogtak mások, ez az ifjú azt hiszi, hogy életet lehelhet a gyümölcsfákba, ahelyett, hogy szép piros, káposzta nagyságú dél-amerikai almát vásárolna, s utazgatna inkább, hogy világot lásson. Lám-lám, gondoltam én, sohasem leszek igazi gyümölcskertész, apámnak méltó örököse, hisz erkölcsi romlásomra szégyenfát ültettem. De aztán megfeledkeztem a szégyenről, mivel a környékbeliek elutaztak Kínába nyaralni, hajókra mentek dolgozni vagy pár hónapra Angliába bébiszitternek, mások vállalkozásba kezdtek valamelyik adóparadicsomban és csak nyaralni jöttek haza, vagy nyelviskolát indítottak a világ valamelyik fővárosában.

Lassacskán a ház is elkészült. Abban az évben egy barna diófát szerettem leg-

inkább, még a régiek közül való volt, s fejemet az ágai közé hajtva sirattam meg apám halálát. Ősszel aztán, mikor a többi fa is elhullatta lombozatát, a kert végében álló miatt sem volt okom szomorkodni. Milyen önteltek és törekvőek tavasszal a fák, gondoltam, de ilyenkor aztán szelídek, tartózkodóak és a fájdalom előérzetétől terhelten egészen megjuhászodnak, mint az a kert végében álló. S ahogy a szégyenfát vizsgálgtam, fölfedeztem, hogy egyetlen aszalt szilvabogyó fityeg az egyik ágon, mint egy fél kiaszott herezacskó. Nyugodtan készülhettem tehát a második télre.

A téli időszakban nagy a csend errefelé. A hó eltorlaszolja az utakat, s nincsen sok értelme eltakarítani, mert senki nem használja őket. Mindenki az álmainak él. Én is elkezdtem írni egy értekezést, mégpedig a fák erkölcsi megújódása és a növényi rétegek felszabadítása témakörökben. Lassan haladt a munka, mivel minden fajtát egyéni sajátosságai szerint kellett figyelembe venni és tanulmányozni, majd csoportos viselkedésük mutatóit elemezni, végül a geológiai és domborzati viszonyok által meghatározott térbeli koordináták alapján jellemezni a flóra és fauna által előidézett erkölcsi atmoszférát. Mindez azonban még csak az érzületi alapot adja meg a vizsgálódásokhoz, ezután mérhető adatokat is kell nyerni a preszuppozíciók alapján, majd a hipotézist ellenőrizni mesterséges beavatkozás által nem befolyásolt viszonyok között. S ekkor még nem beszéltem a szaporodási szokások implicit etikai üzenetéről, a növényi rétegek burkolt elnyomásáról és kizsákmányolásáról, ésatöbbi, ésatöbbi. Még csak az alapfogalmak meghatározásánál tartottam, – ha jól emlékszem, „a hangulati tényező faunális komponense” című paragrafusnál, ahol a lombhullató erdők katedrálisbelsőhöz hasonlatos tágasságát és úgynevezett „szent nyugalomát” vettem össze a fenyőerdők sötét és fénytelen, éppen ezért az aljnövényzet szempontjából kopár belső tereinek várokozásteli félelmével és gerjedelmével –, amikor hirtelen kitavaszkodott.

Hosszú időre megfeledkeztem a tudományos munkáról: ástam, ojtottam, nyestem, gereblyéztem a földet, kicsavartam a szivacsos fák kérgéből a nedvet, műtrágyáztam, szilikonfákat ültettem – egyszóval belemerültem a termelésbe. A szégyenfá idén sem virágozott, de ennek most még örültem is, mert rájöttem, hogy ezáltal csak még misztikusabbá válik a termelés. Hiszen éppen a szégyenfá világított rá arra, hogy a munka nem a pusztá haszonért van, hanem lelkiismereti ügy is egyben. Miért kell öntözni még a kiszáradt, sőt az eleve szárazon nőtt fákat is, kérdezhetnénk. De hát ez egyszerű, válaszolom én, a gyümölcskertész fia. Mennyi hitet, mennyi gondolatot termelünk azzal, ha mindennap, ugyanabban az órában, éveken át és egyetlen napot sem kifelejtve kisétalunk egy folyópartra, hogy megöntözzünk egyetlen száraz karót, melyet valaki talán rossz szándékból döfött a földbe, vagy éppen gyilkos fegyverként használta. Mennyivel jobban kell bízunk a termelésben, a természet erkölcsi megújítóerejében, hogy hinni tudjunk egy száraz karó kivirágzásában, mintha pusztán termő gyümölcsfáink lennének. Ha jobban meggondoljuk, rájövünk, hogy éppenséggel ezen az egy fán, ennek az egy fának a termékenységébe vetett hiten, a körülötte lévő föld folyamatos felfrissítésén múlik az is, hogy a többi fa teremni fog-e egyáltalán.

De ilyen mély gondolatok csak bizonyos lelki folyamatok kezdetén, közepén vagy végén születnek meg elménkben. A köztes időszakokban, amikből mérhetetlenül több van, még az ilyen mély gondolatok is pusztán egy kiszáradt fa ágakorójának látszanak, amit hiábavalóan is öntözni kell, mintegy sziszifuszi erőfeszítéssel. Ugyanígy a rám szakadó sokféle munka ezen a nyáron kiszívta belőlem is a lelkierőt, a napok olyan gyorsan múltak, hogy szinte semmit sem

tudtam megrögzíteni belőlük, s csak arra tudtam figyelni, hogy ami megvan, az megmaradjon olyan, amilyen, hogy szét ne romoljon a kert, a ház, s hogy én magam is végső letargiába ne essek.

Ezen az őszön a természet megfigyelése és a vegyi anyagokkal való kísérletezés is csak szomorúságot okozott, mivel úgy éreztem, hogy a természetből is csak szomorúság árad. Nem pusztán hangulat volt ez, hanem egy felismerés, amit csak később fogalmaztam meg magamnak. Kísérletezéseim során arra jutottam, hogy apám mégiscsak becsapott engem – vagy én csaptam be magamat apámról való gondolataimmal –, mivel a fáknak és a füveknek, a virágoknak és a csíráknak egyáltalán nincsen nyelvük, tehát ő sem beszélhetett velük. Éppen ezért árad belőlük a szomorúság, vagyis azért szomorúak, mert látnak engem, de nem tudják elmondani, hogy kik is ők valójában, bármennyire is szeretnék. Apámmal való utolsó találkozásaim jutottak újra eszembe ott, a kert végében, ahol nem tudtam megbizonyosodni arról, hogy valóban ő van-e ott, vagy csak egy elszáradt, haszontalan növényhalom. Újra megvizsgáltam a szégyenfát: egyetlen rügyből sarjad ki két szorosan összenőtt, herezacskóra hasonlító szilvabogyó. Tenyerembe fogtam a termést, már-már letéptem volna az ágról, de aztán mégis megdöntöttem magam.

A tél is ennek jegyében telt: megint föltámadt bennem a szégyen és a sértett szakmai önérték. Tépelődtem a szobában, s hiába álltak roskadásig tele terméssel a polcok, én csak a két bogyóra tudtam gondolni, miközben száraz maszlinát rágszálaltam. Érthető, hogy ilyen körülmények között az értekezés folytatása is lassacskán haladt. Az a gondolatom támadt, hogy apám talán nem is halt meg, hanem még mielőtt én ide jöttem volna, fogta magát és ő is elment valahová a Bahamára vállalkozni, dinnye nagyságú cseresznyét zabálni, s miközben én itt töröm magam a termeléssel, ő a tengerparton sütteti a nappal szőrös hasfalát, émelygős koktélokot iszik és tropikáriumokban bámulja a sósvízi süllőket. Az áldóját neki, gondoltam. De nyakamon volt a tél, nem mehettem sehová, pláne nem a Bahamára apám után, mert minden irányban hótorlaszok zárták el a mendencéből kivezető utakat. Így hát kénytelen-kelletlen az értekezéssel bíbelődtem, levélmintákat analizáltam, liliomszirmot áztattam ecetes lébe, gyíkokat boncoltam, hogy kitapogassam a természetes morál neuralgikus pontjait.

Erre a téltre már három télbetermő gyümölcsfát is sikerült kitenyésztenem, úgyhogy az írás mellett sem voltam feltétlenül unalomra ítélve. Úgy számoltam, éppen karácsonyra fognak virágba borulni, mégpedig a környékeliek teljes megrökönyödésére. De valójában tudtam, hogy ezzel a mutatóval is csak a régi szégyenérzetet akarom takargatni. Aztán egy megdöntöttségem folytán a karácsonyi szenzáció is elmaradt, mivel a télbetermők virágba borultak ugyan, de ez senkinek nem tűnt föl a többi hóval borított gyümölcsfa között, mivel kizárólag fehér virágaik voltak.

Amikor végre kitavaszkodott, úgy határoztam, a gyökerénél ragadom meg a problémát és végleg megszabadulok a szégyentől. Éjszaka egy hatalmas villogó fejszével állítottam oda a fa elé és azt mondtam a Bibliát idézve: a fejsze immár a fák tövére van vetve. Szikráztak a forgácsok a tömött éjszakában, a hold néha kivillantotta vigyorgó képét a felhők közül, majd megint eltűnt. Farkasok órájára kidőlt a fa a kert végéből, s én úgy éreztem magam, mint az anya, aki titkon szült csecsemőjét egy éjjel elásta a komposztba. Visszamentem a házba, a fejszét elkeseredetten íróasztalom közepére hajítottam lesodorva vele Vergiliust, Cicerót, meg néhány ökofenomenológiai periodikát, és sűrű zokogások közepette

vártam a napfelkeltét. A hajnali derengésben talán álomba is merültem néhány pillanatra.

Amikor aztán reggel kimentem, hogy eltakarítsam éjjeli munkám nyomait, a földbe gyökerezett a lábam: a szégyenfa helyén hatalmas pámlafa terebélyesedett, rajta akkora érett kókuszdiókkal, mint egy rinocérosz herezacskói. Az ágakon pedig apró kis muki-majmok ugrándoztak, az én és most már a környékeliek, sőt az egész medence szégyenére. Azt sem tudtam, sírjak-e vagy nevessek.

A legfontosabb, gondoltam, hogy ne menjen híre a dolognak, mert ha mégis, biztos lehetek benne, hogy naponta kétszáz kínai turista, tíz bamba városi kölykökből álló kirándulócsoporthoz a nagyokos tanárnővel, s különféle kutatóintézetek gárgyult küldöttei fognak idelátogatni, vagyis mind olyan emberek, akiket csak a szenzációhajlász unalom és az önzés motivál, tehát lépényt csak fényképen láttak, s fogalmuk sincs a növénykísérletekben rejlő természetjogi potenciálról és a növényi lét analitikájának rejtett transzcendentális fundamentumairól. Lelki szemem előtt lepergett a film, amit a Discovery Channel fog rólam, a gyümölcskertész fiáról készíteni, s láttam magam, amint konferencia-előadást tartok „A galíciai malacok etikai tudatosságának igazolása fundált móduszon” címmel Németországban a Humboldton, vagy valamelyik csődtömeg amerikai egyetemen. Ki kívánhat magának ekkora disznóságot? S még hogy ezek a disznók etikailag tudatosak. Hát nem. Meg kell óvnom a nyilvánosság diktatúrájától azt az új termelési módot, amely – a modern nyugati termelés történetében először hidalva át a humán- és természettudományok közti szakadékot – lehetővé teszi, hogy poétikai alapokra helyezzük a közgazdaságtant.

Azonban már aznap délután jöttek az első telefonok a sajtótól. Mondtam nekik, hogy vakriasztás az egész, nincs itt semmiféle pámla és semmiféle muki-majmok. Megkérdeztem még, hogy egyébként nem szégyellik-e magukat, amiért ilyen otromba tréfákkal üznek gúnyt egy egyszerű és becsületes gyümölcskertészből, aki csak az almáinak él, és nem akar semmiféle interjút adni semmiféle Doktor Mengelének, vagy ki a fenének, bármennyire híres tudós is az illető.

Legelőször a majmokkal kellett végezni, mert ők csalogatják ide nyivakolásukkal leghamarabb a környékbeli gyerekeket, így hát elővettem a nyíllövő puskámat, és apró kis mérgezett nyílhegyekkel halomra lödöztem őket. A méregetől szegény kis testük néhány perc alatt úgy összeaszott, mintha csak egerek lettek volna. Amikor mindegyikkel végeztem és a tetemeiket elégettem a hamvasztókemencében, már beesteledett. Egyetlen éjszakám maradt, hogy kikeverjem azt a mérget, ami örökre eltünteti a föld színéről az otrombán terebélyesedő pámlafát, mivel legkésőbb másnap délig számítani lehetett a tévéstáb megjelenésére. Ezek még azt is kiszagolják, ha valamelyik ölben egyszerű véletlen következtében háromfejű csirke kel ki a tojásból, s úgy mutatják be, mint világszenzációt, mintha a természetben nem lehetnének véletlenek. De mi egy szimpla háromfejű csirke az én hatalmas pámlafámhoz képest. Hát szorgalmasan kotyvasztottam egész éjszaka, mint egy Frankenstein, savakat és élőflórákat kevertem száraz tyúktüdőből készült murhadarával, és átöbbit, és átöbbit, el lehet képzelni.

Reggelre kezemben volt a végzetes fegyver. Csak a pámla tövére kellett loccsintanom, s várnom, amíg ócska kis cikóriává silányodik. Eleinte semmi hatása nem volt, aztán néhány feszült perc után a pámla hatalmasan megremegett, kókuszdiók potyogtak mindenfelé a kertben, belezuhantak a kardvirágok ágyásaiba – tönkre is tették néhány zsenge pamíri akácfaoftványomat –, a pámlafa pedig recsegve-ropogva zsugorodni kezdett, s nemsokára csak egyetlen ezüstösen csillogó fűszál maradt belőle. Délutánra megérkezett a sajtós mikrobusz is a tetején a hülye parabola antenn-

akkal, de sunyi szaglászásukat könnyű volt félrevezetni. Készségesnek mutatkoztam, de egy kicsit nyűgösnek, a diszkusomra panaszkodtam, meg a farcsokamra, s görbén jártam, mint a vénemberek. Végül elhitték, hogy csak egy egyénieskedő vajákos vagyok, aki semmi említésre méltó érdekességgel nem rendelkezik, ha csak nem akarunk felvételeket készíteni Erzsébetről, a macskámról, aki folyton ott ugrál a lábaim előtt, a padláson fészkelő macskabaglyokról, akik iszonyatosan vijjognak, ha idegen jár az udvaron, vagy esetleg a lépcsőkorrátra terített párolgó kapcáimról.

A nyár további része aztán szerencsére eseménytelenül telt. Nagy kánikulák voltak és meleg éjszakák. Esténként, amikor némi eső vagy pusztán csak a légmozgás hatására a szabadban már hűvösebb volt a levegő, a szobában változatlanul kibírhatatlan forróság uralkodott. Az egyedüli említésre méltó talán, hogy ezen a nyáron szoktam rá a gyógynövénycigaretákra. Ezekből aztán eladásra is készítettem, s jókora extraprofitra sikerült szert tennem. Persze nem árultam el, hogy a gyógynövénycigaretta ugyanolyan káros, mint a hagyományos dohány, hanem különféle betegségekre ajánlottam. Hadd érezzék különlegesnek magukat egy kissé.

De az igazi megnyugvást az ősz jelentette. Ha a betakarítás és raktározás munkái a vége felé járnak, a gyümölcskertész pusztá kedvtelésből gereblyézgetheti a levélhulladékot, elmerenghet a pasztellszínek ezreiben, ami körülveszi és megpróbálhat nevet adni nekik, mert rádöbben, hogy milyen kevés színt ismer az emberi nyelv azok természetbeni pompázatoságához képest. Újra visszatálaltam a barna diófámhoz is, mely érett növe fejlődött megpróbáltatásaink közepette. Olykor még kényeskedett, érzélgős szólásokat is megpendített, mert nem találta meg igazán a helyét a kert többi fái között. Vigasztaltam, hogy így van ez jól, hisz ahogyan az emberek között, a természetben sincs a dolgoknak egészen pontos helye, csak amolyan körülbelüli és ideiglenes. A csillagok mozgását hoztam föl példának arra, hogy a természet is örökösen vándorol, s talán csak mi képzeljük pályáját olyan szigorúan megszabottnak. Hiszen az Orion is egyszerre lehet a halál, a szerelem vagy a reménység csillagképe attól függően, hogy milyen évszakban pillantunk rá.

Jött a tél, befödte hóval a kerteket, majd ismét a tavasz, s megint az ősz. Minden évszak, sőt minden nap új megpróbáltatást, de egyben újabb reményt is hozott. Váltakozták egymást az embert próbáló unalom, a bátorság és a változtatni akarás pillanatai. Már nem lepődtem meg, ha gereblyezés közben kifordult egy koponya a földből, vagy aszott szilvabogyókat találtam az egészséges gyümölcsök között. A színekkel együtt, melyek jövőbeli kitalált szavak, sőt nyelvek eljövételét ígérték, elárasztották a kertet az emlékek is. Sokszor azt sem tudtam, hogy a saját emlékeimet gondozom-e, vagy az apáméit, netán a környékbeli emberekét.

A természet pedig, mint egy hatalmas gépezet, elnyelte, majd egészen más formában újra kiöklendezte az emlékeket, s nem mindig voltam meggyőződve arról, hogy én valóban én vagyok, s nem csak a természet egy félresikerült álma, mint az apám. De idővel az sem okozott lelki megpróbáltatást, ha a halálra kellett gondolni. Gyűjtögettem és gondosan válogattam a gyógynövényeket, lassan egy koporsónyi volt belőlük a kert a végében.

Csak azt nem sejtettem, hogy ki lesz az az ember, aki egyszer csak betoppan a kapun, kiteríti a lépcsőkorrátra párolgó kapcáit és elmereng a mi meglehetősen áldatlan termelési viszonyainkon, miközben én a gyökérrostok és a föld sóinak alig hallható, két tévécsatorna közti frekvenciazajra emlékeztető zsongását hallgatom, s már alig vagyok több, mint egy élő, rothadó sírhant, mint egy szikkadt gyógynövényág, egyszerű csomósodás, amelyben titokban csak úgy pezseg az egész szétszórt, megosztott és eltékozolt élet.

PETRES KATA

REGÉNY AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚRÓL ÉS TRIANONRÓL

(Vida Gábor: *Ahol az ő lelke, Budapest, Magvető kiadó, 2013.*)

„Legyünk hát akkor túl a nehezen! (...) És bár nem feladatomból választ adni a kérdésre, hogy miért történhetett ez meg, pontosabban: miért hagytuk elveszni Erdélyt, a félreértések elkerülése végett röviden kijelentem, hogy nem volt rá szükségünk, és azért nem kapjuk vissza soha többé, mert úgysem tudnánk mihez kezdeni vele. Mi, magyarok, így többes szám első személyben.” (5.)

Ezzel az olvasóhoz intézett előszóval kezdődik Vida Gábor *Ahol az ő lelke* című regénye. A mű az első világháborút megelőző és az azt követő néhány évben játszódik, így nyilvánvaló a kérdés, „Trianon-regénynek” nevezhető-e. Kortárs prózaíró miért nyúl ehhez a témához? Vajon lehet-e Trianonról újat mondani, kell-e? És ha igen, hogyan lehet? Képes-e ez a regény olyan újabb perspektívákat felmutatni, amelyek a jelenkor emberét érdekelhetik?

A szerző így identifikálja művét egy interjúban: „Írtam egy Trianon regényt, nagyjából.” És igaza van. A „nagyjából” arra utalhat, hogy nem a hagyományos értelemben vett történelmi regénnyel állunk szemben, a hangsúly itt nem a történelmi eseményeken van, hiszen azok mindenki által ismertek, hanem egy ennél sokkal nehezebb és megfoghatatlanabb feladatra vállalkozott a szerző: a mai olvasó számára bemutatni egy olyan világ utolsó napjait, amely már letűnt, és megrajzolni egy olyan társadalom mindennapjait, ami születőben volt. Apa (Werner Sándor) és fiú (Werner Lukács) kapcsolatában a generációs különbségek, értékek, világnézetek ütköznek, a különböző földrajzi helyszíneken való történések által pedig a Monarchia, majd a széthullott birodalom városaira láthatunk rá, utcák, közterek, vendéglők, kávéházak, szállodák életébe betekintve. A háborút megelőző években Wernerék Marosvásárhely, Kolozsvár, Nagyvárad, Budapest, Trieszt városaiiban járnak. Látjuk egy pillanatra a háborús Triesztet, Budapestet, majd a trianoni döntés után már a Budapest, Nagyvárad, Kolozsvár hármához csatlakozik Galac is. De a középpontban Kolozsvár a magyar, majd román fennhatóság alá kerülő királyi város kerül, fókuszpontjában Mátyás király lovasszobrával. A főhős innen indul útjára, ide álmódja vissza magát minduntalan, és ide tér vissza a végén.

A főhős, Werner Lukács, Kladozka Mária budapesti színésznő és egy leszerelt térképész hadnagy fiaként Erdélyben nevelkedik, tanulmányait Marosvásárhelyen végzi, majd egyetemre Kolozsvárra kerül. Joghallgató lesz, mivel a jogban nem találja meg a saját igazság felfogását, tovább lép. Teológusként keres tovább, de bogumilista megoldást találó írásáért (Istennek két fia van Jézus és a Sátán) kicsapják. Közben szerelmes lesz egy fiatalasszonyba, Dánél Klaudiába, majd apjával elindul Amerikába, ahol apja a *Sequoia giganteum* kivágásából szeretne meggazdagodni, de csak Triesztig jut el, hiszen az ő útja nem erre visz. Ezután Afrikában köt ki, a taníttatását fizető báró (anyja következő szeretője) társaságában. Megsebesíti egy oroszán, lelő egy elefántot és megtanul angolul. 1919-ben kerül haza Budapestre, majd Kolozsvárra, ahol újra rátalál szerelmére, majd Bartha Kálmán festő barátjára, innen meg különböző okok miatt Galacra kerül, ezt követően újra Budapestre, végül innen érkezik haza, Kolozsvárra.